

Vliegen

Janelles ogen vlogen open toen het vliegtuig schokte.

Niet dat ze lag te slapen, iets wat normale mensen het liefst leken te doen in een vliegtuig. Nee, ze had gewoon haar ogen dichtgedaan en zich overgegeven aan het verdovende effect van de drie wodka's die ze voor de vlucht op Melbourne Airport achterover had geslagen, met daarachteraan het kalmeringsmiddel dat haar dokter haar puur voor noodgevallen had voorgeschreven.

Het 'riemen vast'-teken boven haar hoofd was verlicht. Dat vond ze wel een noodgeval.

Janelle deed haar ogen weer dicht en probeerde bewust haar ademhaling te vertragen. Dat was een techniek die ze op de universiteit had geleerd, een methode om met examenstress om te gaan. Bij elke uitademing telde ze achteruit van tien tot één en stelde zich voor dat ze op een vredige plek was. Meestal een tropisch eiland – zoals op de foto's die ze van haar bestemming, Bali, had gezien – met de ritmische geluiden van golven die op het strand rolden, het ruisen van de lange bladeren van kokospalmen in de wind en het lome getjirp van krekels, wat haar langzaam tot een kalme innerlijke rust bracht.

Maar dit keer werd haar kalmeringsoefening verstoord door turbulentie. De intercom kraakte en de stem van de gezagvoerder richtte zich tot de passagiers. 'Dames en heren, hier een update vanuit de cockpit. We naderen zwaar weer en vragen alle passagiers en crew om direct naar hun plaats te gaan en de stoelriemen vast te maken.'

Ze had een hekel aan dat eufemisme. Het was nooit zomaar zwaar weer. De gezagvoerder was nog niet uitgesproken of het vliegtuig begon te slingeren.

Janelle staaarde naar haar schoot en zou willen dat ze dit ticket nooit had geboekt. Ze kon zich nog goed herinneren hoe ze amper twee weken geleden achter haar computer had zitten dubben over data en vertrektijden, waarbij ze lette op onheilspellende vluchtnummers die deelbaar waren door dertien en zich bij elke vlucht afvroeg of deze misschien verdoemd was. Er waren geen stoelen meer beschikbaar in het staartdeel, dat statistisch gezien het veiligst was, dus had ze gekeken of er nog iets vrij was in de rijen naast de nooduitgangen bij de vleugels, maar ook die stoelen waren al bezet. Gefrustreerd had ze een stoel op een rij zo ver mogelijk naar achteren gekozen, tussen twee al gereserveerde plekken.

Het vliegtuig viel ineens een stuk omlaag en een aantal passagiers slaakte een gil. De gezette Europese man die naast haar op de stoel bij het raam zat legde zijn krant neer. Tranen van paniek prikten in Janelles ogen.

Het is gewoon hetzelfde als over een hobbelige weg rijden, hield ze zichzelf voor. Het vliegtuig is ontworpen om dit aan te kunnen.

‘Pardon.’ De vrouw aan haar andere kant sprak haar aan. Ze leek behoorlijk onrustig. ‘Ik moet heel nodig naar de wc. Zou u mijn baby even willen vasthouden? Ik zal opschieten.’

Janelle keek omlaag naar de kleine baby die in de armen van de vrouw lag te slapen. ‘Maar het “riemen vast”-teken is verlicht.’

‘Alstublieft?’ De vrouw glimlachte geforceerd.

Janelle was hier niet blij mee. Het was al moeilijk genoeg om zelf rustig te blijven op een vlucht, laat staan om ook nog een baby te troosten. Maar uit medelijden met de vrouw knikte ze toch.

De vrouw klikte het babyharnas los en maakte het weer vast aan Janelles riem, zodat het kind aan haar was gezekeerd. Zodra zijn moeder opstond, deed de baby zijn ogen open. Janelle zag zijn lip trillen, maar het was te laat om de vrouw terug te roepen. Ze wankelde al door het gangpad terwijl ze zich aan de stoelen vasthield.

‘Mevrouw.’ Een streng kijkende stewardess riep de vrouw en liep haar achterna. ‘U moet blijven zitten.’

De vrouw gebaarde naar het toilethokje en stapte erin, waarna ze de deur achter zich op slot deed. De stewardess klauterde terug naar haar plaats en ging weer zitten met haar gezicht naar de passagiers, zonder iemand recht in de ogen te kijken.

Janelle keek even omlaag naar de baby. Die staarde ernstig terug, misschien op zoek naar iets bekends. Ze had geen idee of het een jongen of meisje was, of hoeveel maanden het kind was. Ze had geen woord met de moeder gewisseld. Ze was veel te druk geweest met haar ademhaling om een praatje te maken. Maar nu zat ze hier met een naamloze, kwetsbare baby op schoot tijdens de ergste turbulentie die ze ooit had meegemaakt.

Het vliegtuig slingerde en schommelde. Een bagagevak klapte open en de inhoud viel op de passagiers die eronder zaten. Een vrouw kreunde en greep naar haar hoofd, maar Janelle kon niet zien of ze ernstig gewond was geraakt. Een man vlakbij sloeg een kruis en het kind naast hem barstte in tranen uit.

‘Wat gebeurt er, papa?’ krijste het kind.

Janelle boog zich naar het raam en probeerde zich te oriënteren, maar ze zag alleen een deken van dreigende, grijsgroene wolken. De motoren brulden en leken op volle toeren te draaien.

Het vliegtuig schokte wild en Janelle werd duizelig, had geen idee meer of ze omhoog- of omlaaggingen. Een man aan de andere kant van het gangpad moest overgeven en er spetterde wat op Janelles knieën. Ze hield de baby stevig vast en voelde gal opkomen in haar keel. Een man met een Indonesisch uiterlijk een paar rijen verderop begon hardop te bidden en herhaalde steeds dezelfde woorden. *‘Allahu Akbar... Ya ampun... Allahu Akbar.’*

Het vliegtuig bewoog met onnatuurlijke, aritmische schokken, alsof het moest hoesten. De riem sneed in haar buik en drukte haar lichaam tegen de stoel. De baby huilde in zijn babyharnas, dat als een vreemde navelstreng aan Janelle vastzat.

Janelle schrok van een enorme knal en slaakte een kreet. Een scherpe, doordringende geur verspreidde zich door de cabine. Ze keek gejaagd om zich heen, met tuitende oren, maar de verlichting knipperde even en ging toen uit. Passagiers begonnen te gillen.

O, god.

Janelle ervoer een gevoel van gewichtloosheid, een misselijkmakende druk in haar oren.

Ineens scheen er een verblindende zonnestraal door het raampje toen het vliegtuig uit de wolken kwam. De turbulentie werd meteen minder en Janelle ademde opgelucht uit.

‘Het is weer voorbij,’ zei de man naast haar.

Janelles hart bonsde nog steeds in haar keel, alsof het zich een weg naar buiten wilde hameren. ‘Wat was dat geluid?’ vroeg ze terwijl ze zich naar de man toe draaide. ‘Het leek wel... een explosie.’

‘Blikseminslag,’ antwoordde hij kalm. ‘Dat gebeurt zo vaak in de tropen. Die vreemde geur is ozon.’

Ozon? Ze staaarde hem aan terwijl ze afwezig de baby op haar schoot troostte. ‘Ik heb een hekel aan vliegen,’ mompelde ze. ‘Dat was mijn ergste nachtmerrie.’

‘Niet waar.’ De man gaf haar een knipoog. ‘We zijn niet neergestort.’

De verlichting in de cabine knipte weer aan. ‘Dames en heren, onze excuses voor het gehobbel,’ riep de gezagvoerder om. ‘Ik weet dat het onaangenaam is, maar het vormt absoluut geen gevaar voor het vliegtuig. Ik heb de crew gevraagd de bediening voorlopig te staken, want we willen natuurlijk niet dat uw hete koffie in uw schoot belandt.’

Janelle kon niet eens glimlachen. Hoe kon de piloot zo luchtig doen over de situatie?

‘We verwachten over een minuut of vijf weer een soepele vlucht, waarop ik de verlichting van het “riemen vast”-teken kan uitschakelen en de crew u weer op uw wenken kan bedienen. Nogmaals excuses voor het ongemak en bedankt voor uw geduld.’

De vrouw van de stoel aan het gangpad keerde met een rood hoofd terug van het toilet, al wist Janelle niet of dit nu van schaamte of van angst was.

‘O, lieverd,’ kirdde ze tegen haar baby terwijl ze ging zitten. Ze klikte het harnas los van Janelles riem, bevestigde het weer aan die van haar en wiegde de baby in haar armen.

‘Ontzettend bedankt,’ zei ze pathetisch tegen Janelle. ‘Wat een wilde rit, hè?’

Janelle kon amper knikken. In plaats daarvan drukte ze met tril-lende vinger op de serviceknop. Diep ademhalen werkte niet meer: ze had iets sterkers nodig, en snel.

Ze deed haar ogen dicht en wachtte tot de vijf minuten voorbij wa-ren. Ze dacht onwillekeurig aan haar moeder, aan hoe dit allemaal was begonnen, toen Janelle pas negen was. In de schoolvakantie wa-ren ze van Melbourne naar Gold Coast gevlogen – Janelle, haar broer Kyle en hun moeder – voor hun allereerste familie-uitstapje naar een andere staat. Haar vader kon niet mee omdat hij geen vrij kon krij-gen van zijn werk als bouwkundig ingenieur, maar desondanks was Janelle door het dolle heen. Toen het vliegtuig begon te taxiën, had ze een kreet van kinderlijke opwinding geslaakt. Maar haar moeder had Janelle bij de arm gegrepen en gezegd dat ze haar mond moest houden. Zo bits deed ze anders nooit, en haar gezicht had er vreemd bleek en vertrokken uitgezien.

‘Wat is er mis, mam?’ had Janelle geschrokken gevraagd.

‘Als ik in een vliegtuig zit, ben ik bang dat ik doodga,’ had haar moeder gefluisterd.

Maar de vlucht naar Queensland was zonder bijzonderheden ver-lopen. Het vliegtuig was opgestegen tot kruishoogte, er werd een film ingestart en een smakeloze snack uitgedeeld, en toen was het vliegtuig weer gedaald en in Gold Coast geland. Maar toch had haar moeders verontrustende opmerking – ‘als ik in een vliegtuig zit, ben ik bang dat ik doodga’ – zich in Janelles geheugen gegrift en een bui-tingewoon grote impact op haar gehad. Ging dat niet altijd zo tus-sen moeders en dochters?

Gelukkig had Janelle daarna maar weinig hoeven vliegen. Vooral binnen Australië, en één keer naar Vanuatu voor een excursie met de universiteit. Nadat ze cum laude was afgestudeerd in zowel sociolo-gie als antropologie kreeg Janelle haar eerste fulltimebaan: een begin-nersfunctie als marktonderzoeker, ver onder haar niveau, waarvoor ze weinig hoefde te reizen. Toch nam haar vliegangst toe, aangewakkerd door berichten in de media over grote vliegrampen. Kyle had haar de bijnaam ‘crash-junkie’ gegeven omdat ze als een bezetene elk gruwe-lijk detail bijhield: een staart die de startbaan raakte bij het opstijgen, een verstopte pitotbuis, een versleten schoep.

Toen ze zich na verloop van tijd met ingewikkeldere consumentenonderzoeken ging bezighouden, waaronder politieke peilingen, was Janelle opgelucht dat ze daarvoor gewoon aan de grond kon blijven. Maar haar vliegangst bleef en werd een obstakel in haar vierjarige relatie met Nick, haar eerste serieuze vriend na een paar korte romances op de universiteit. Nick was een accountmanager in de reclamewereld en was bijna zeker De Ware, een fantasiebeeld waar ze zich sinds haar tienertijd aan had vastgehouden, ook al wist ze eigenlijk wel beter.

Tijdens hun relatie had Nick haar elke kerst meegevraagd naar zijn ouders in Perth. En elke keer had ze resoluut geweigerd in het vliegtuig te stappen en voorgesteld om in plaats daarvan met de auto te gaan. Maar hij had geen zin in een autorit van een week, dus uiteindelijk vroeg hij haar maar helemaal niet meer. Toen, iets meer dan een jaar geleden, had hij Janelle ingeruild voor een avontuurlijke roodharige vrouw die hij op een conferentie voor zijn werk had ontmoet en met wie hij nu door Europa backpackte, aldus zijn misselijkmakende Facebookupdates:

Biertjes achteroverslaan in Düsseldorf!!

Voor het eerst skiën in de Alpen. Woohoo!!!

Genieten van het romantische Italië met Cherry.

Pizza in Pisa: dat is *amore*!!!!

Sinds hij met Cherry samen was, leek Nicks leven veranderd in een aaneenschakeling van hoogtepunten. En op hun Facebookfoto's kwam ze precies over zoals haar naam al deed vermoeden: elegant en verleidelijk. Het compleet tegenovergestelde van Janelle, die maar een onbeduidend, alledaags leventje leidde.

Al zolang ze zich kon herinneren zag Janelle zichzelf als Miss Mid-denmoot: normale lengte, gemiddeld gewicht, onopvallend uiterlijk. Schouderlang bruin haar, wat sproetjes op haar gezicht. Een bescheiden boezem, welgevormde billen, te brede heupen naar haar zin. Maar met prachtige bruine ogen, zo had Nick lang geleden gezegd.

Janelle schrok op van een luide ping. Het 'riemen vast'-teken was niet meer verlicht.

‘Ja?’ Er stond een stewardess in het gangpad, het toonbeeld van keurige kalmte. ‘Wat kan ik voor u doen?’ De vrouw had fascinerende wenkbrauwen: scherpe donkere bogen, perfect geplukt.

‘Mag ik een wodka, alstublieft?’ vroeg Janelle. ‘Een dubbele. Met ijs.’

De vrouw perste haar lippen op elkaar. ‘Even geduld. We richten ons eerst op de mensen die hebben overgegeven of gewond zijn geraakt.’

‘Het spijt me, ik heb...’ begon Janelle, maar de stewardess beende al weg.

Tien minuten later kwam ze terug met twee plastic bekers: vier ijsklontjes in de ene, wat wodka in de andere. Ze boog zich over de vrouw met de baby heen en zette de bekers op het klaptafeltje voor Janelle. ‘Twaalf dollar, alstublieft.’

Terwijl Janelle haar tas doorspitte en toevallig nog een Xanax vond voor bij de wodka keek de man naast het raam even haar kant op.

‘Dat ziet er goed uit.’ Hij stak zijn hand op naar de stewardess, die eerst Janelles geld aannam voordat ze haar aandacht op hem richtte. ‘Mag ik er ook een?’

Janelle zag een spoor van ergernis in de blik van de vrouw voordat het masker van beleefdheid terugkeerde. ‘Natuurlijk, meneer.’ De stewardess liep weer weg.

Janelle worstelde met de zilveren pilstrip en drukte discreet een pil in haar hand. Zonder naar de beide passagiers naast haar te kijken stopte ze de pil in haar mond en zette de wodka aan haar lippen. Ze dronk gretig en voelde de troostende warmte meteen door haar keel omlaaggliden. Ze verslikte zich bijna en zette de beker weer op het tafeltje.

Even later kwam de stewardess terug om de man zijn drankje te brengen.

‘Bedankt,’ zei hij, waarna hij zich naar Janelle keerde en zijn gele tanden ontblootte in een glimlach die meer weg had van een grimas. ‘Drink je vaak wodka?’ Hij had een Duits accent, gokte ze.

‘Meestal niet,’ zei ze. ‘Maar het houdt me rustig als ik moet vliegen.’

Het was gewoon schaamteloos comazuipen, besefte Janelle, iets

wat ze anders nooit deed. En ze nam anders ook geen benzodiazepines. Ze had alleen een recept gehaald voor deze vlucht.

‘Ik vlieg regelmatig,’ vertelde de man ongevraagd. ‘Binnenlandse vluchten in Indonesië. Sommige zijn nog erger dan wat we net hebben meegemaakt. Moet je voor je werk veel reizen?’

Even speelde ze met het idee om alles eruit te gooien. *Ik heb net na vijf jaar mijn baan opgezegd. Ik ben bijna dertig, ongewenst single en mijn leven heeft dringend een make-over nodig. Een jaar geleden ben ik mijn vriend kwijtgeraakt door mijn vliegangst, dus ik heb een cursus ‘Overwin je angst’ voor mezelf geboekt op Bali. Maar na zulke heftige turbulentie heb ik dat misschien niet eens meer nodig.*

In plaats daarvan schudde ze haar hoofd. ‘Ik doe vooral bureauonderzoek. Maar ik heb toevallig net ontslag genomen.’

Janelle was de afgelopen vijf jaar langzaam opgeklommen binnen Preston Polls, maar eigenlijk was ze nooit erg enthousiast geweest over consumentenonderzoek. Willekeurige nummers bellen, geconfronteerd worden met antwoordapparaten, mensen die niet opnemen, mensen die ophingen en kinderen die weigerden hun ouders te halen, en dan toeslaan als iemand haar zowaar de kans gaf om iets te zeggen.

‘Goedemorgen, meneer/mevrouw, u spreekt met Janelle van Preston Polls. Wij zijn bezig met een onderzoek naar het koopgedrag van vrouwen tussen de achttien en vierenveertig jaar die producten voor dameshygiëne gebruiken. Is er in uw huishouden een vrouw van die leeftijd die hieraan wil meewerken?’

Het hing allemaal van haar toon af, had Janelle geleerd. Oprecht maar niet overbeleefd, vriendelijk maar professioneel. Maar wat haar vooral geboeid hield, waren de psychologische motivaties van de geïnterviewden. Waarom was die vrouw met de zieke baby bereid een vragenlijst van twintig minuten over wereldwijde tabaksregulering te beantwoorden? Waarom had die man van middelbare leeftijd zoveel interesse in koekenpannen met antiaanbaklaag? En was eenzaamheid de reden dat die verdacht oud klinkende vrouw loog over haar leeftijd en beweerde binnen de gevraagde leeftijdscategorie van vijfendertig jaar en jonger te vallen, alleen maar om met iemand te kunnen praten, ook al ging het over CO₂-uitstoot?

‘Waarom ben je opgestapt?’ vroeg de man in het vliegtuig terwijl hij haar een zakje chips aanreikte.

Tja, waarom? Ze pakte een handje chips en propte ze in haar mond. Ze had geen honger, maar de vette, zoute snack had iets troostends. Nick zou zeker niet blij zijn geweest met de paar kilo die ze sinds hun breuk was aangekomen, maar dat maakte nu niet meer uit.

‘Ik ben net negenentwintig geworden,’ legde ze tussen twee hapen door uit, ‘en ik realiseerde me dat ik al meer dan een jaar in een sleur zat.’

Haar hardnekkige hunkering naar Nick was onproductief en onredelijk, zeker als je bedacht wat er allemaal mis was geweest met hun relatie. Bijvoorbeeld hoe ze altijd zwijgend tegenover elkaar hadden gezeten in restaurants, wat toch meer iets was voor lang getrouwde stellen. Of hoe Nick ’s avonds vaak nog thuiswerkte en in het weekend voor triatlons trainde, wat bijna altijd belangrijker was dan seks of uitslapen.

Na hun breuk was ze in een post-Nick-ritme terechtgekomen dat langzaam in een vast patroon was veranderd. Moe opstaan, onder de douche springen, ontbijten, haar anticonceptiepil innemen – waarvoor eigenlijk? – en dan naar haar werk gaan, waar ze zich door de werkdag worstelde in een oninteressante functie met een quasi-interessante titel (senior specialist in bedrijfs- en consumentenonderzoek). Vervolgens keerde ze terug naar haar studioappartement in Moorabbin, om obsessief op Facebook te kijken, te veel te eten, tot na middernacht te Netflixen en dan op de bank in slaap te vallen. Een routine die af en toe werd onderbroken door avondjes uit met vriendinnen, sporadische sportsessies of bezoeken aan haar familie.

Ze zat gevangen in dit saaie patroon als een hedendaagse Sisyphus, tot de ochtend van haar negenentwintigste verjaardag, toen ze voorovergebogen aan de keukentafel een smakeloos ontbijtje van enigszins oudbakken muesli zat te eten terwijl ze doelloos op haar telefoon door Nicks perfecte plaatjes vanuit Sevilla zat te scrollen.

Ineens had ze besloten de Facebookapp te verwijderen, alsof haar vingers door een hogere macht werden aangestuurd. ‘Ja, ik weet zeker dat ik hem wil verwijderen,’ had ze gemompeld in reactie op de

waarschuwing die in beeld verscheen. ‘Het is genoeg geweest.’ Ze had haar internetbrowser geopend en de woorden die al maanden door haar hoofd spookten in de zoekbalk getypt: *Hoe kan ik...*

De optie automatisch aanvullen bood een handig lijstje van meest gezochte termen: *Hoe kan ik geld verdienen? Hoe kan ik zien welke iPad ik heb?* En, ironisch genoeg: *Hoe kan ik Facebook verwijderen?* Ze was dus blijkbaar niet de enige. Ze had haar eigen vraag verder ingetypt: *Hoe kan ik... mijn leven veranderen?* Een link op de eerste pagina met zoekresultaten had haar aandacht getrokken:

Verander je leven op Bali: volg een cursus ‘Overwin je angst’!

Janelle had doorgeklikt naar de homepage en geïntrigeerd naar een idyllisch plaatje van rijstterrassen gestaard. Een granieten Boeddha-beeld domineerde de voorgrond, omringd door een zorgvuldig aangelegde mandala van gladde witte kiezelstenen. Hiernaast stond een lange, mystiek ogende man met doordringende blauwe ogen en een innemende glimlach. *1 maart begint een nieuwe cursus ‘Overwin je angst’ op Bali. Schrijf je nu in!* had de website haar aangespoord. De timing was perfect: het gaf haar net genoeg tijd om haar baan op te zeggen en haar ontslagtermijn uit te dienen, maar niet genoeg tijd om van gedachten te veranderen.

Janelle keek even opzij naar de Europeaan. De dubbele verdoving van alcohol en pillen in combinatie met de traumatische ervaring van de turbulentie maakte haar minder geremd.

‘Ik moest iets veranderen,’ ging ze verder, ‘want zo kon ik niet blijven doorgaan.’ Met een saaie baan en een gebroken hart. ‘Mijn vlieg-angst aanpakken leek me een goed begin. Ik boekte een ticket naar Bali, ook al was ik doodsbang om een vliegtuig in te stappen. Als ik weer terugkom in Australië, zal ik een nieuwe baan moeten zoeken.’

Ze kon zich nog wel even redden. Haar hypotheeklasten vielen mee en ze had haar studio op Airbnb aangeboden voor de maand dat ze weg was, wat de kosten van deze reis zou dekken. Tenzij een asociale gast haar hele studio zou vernielen, bedacht ze bezorgd.

De man grinnikte. ‘Maar je weet toch dat vliegen de veiligste manier van reizen is? De kans dat je verongelukt in een taxi naar het cen-

trum van Kuta is veel groter. Indonesiërs rijden als gekken.’

‘Ik blijf niet in Kuta,’ zei Janelle, al wist ze niet of dit detail veel uitmaakte.

‘Ze rijden allemaal als gekken, waar je ook naartoe gaat,’ zei de man geanimeerd. ‘Ik woon in Seminyak met mijn vrouw. We zien vaak bloed op de weg.’

‘Bloed?’ Janelle kromp ineen.

‘Omdat ze geen brommerhelmen dragen. En als ze die wel dragen, nemen ze niet de moeite om hem vast te maken. Ze hechten minder waarde aan het leven dan wij.’ Hij zwaaide berispelijk met zijn wijsvinger en Janelle was geneigd te zeggen dat er geen sprake was van een ‘wij’. ‘Als je een brommer huurt, let er dan op dat ze je ook een helm geven.’

Janelle nipte rustig van haar wodka. ‘Ik ga geen brommer huren.’

De man klakte veelzeggend met zijn tong. ‘Dat zeggen de toeristen allemaal, maar dan zien ze de Balinezen op brommers rijden en raken ze enthousiast. Waar verblijf je?’

‘Een week in Ubud, op retraite. Daarna weet ik het nog niet.’

De man knikte. ‘Ubud is mooi. Het is koeler in de heuvels. Ik heb daar wat zakelijke contacten. Een yogaretraite?’

Janelle schudde haar hoofd. ‘Nou nee, het is voor mensen met fobieën en... andere angsten.’ Ze voelde zich een beetje beschaamd en richtte het gesprek weer op hem. ‘Wat doet u op Bali?’

‘Zo weinig mogelijk,’ grapte de man. ‘Ik woon er. Ik kom oorspronkelijk uit Portugal, maar mijn vrouw is Balinees. Onze zoon studeert aan de universiteit in Australië. Ik heb onze tweede zoon net naar Melbourne gebracht. De familie van mijn vrouw bezit grond over heel Bali. We hebben een aantal bedrijven.’

Janelle knikte. ‘En gaat het goed met ze?’

De man zoog op een ijsklontje en liet het toen weer in zijn beker vallen. ‘Dat verschilt per bedrijf. We hebben een aantal villa’s in Lovina, een paar bedrijven die avontuurlijke excursies organiseren in het oosten, een dierenpark...’

Janelle knipperde met haar ogen. Ze had eigenlijk op zijn zoon in Australië gedoeld, niet op zijn zakelijke belangen op Bali. Maar haar interesse was gewekt. ‘Uw dierenpark... Is dat toevallig een opvang

voor orang-oetans?’ vroeg ze. ‘Ik sponsor een orang-oetan op Borneo. Het is echt vreselijk wat er met hun leefomgeving gebeurt.’

De man schudde zijn hoofd. ‘Vooral reptielen en vogels. Een aantal van de zeldzaamste vogelsoorten van heel Indonesië. Een mooi, klein park, maar mijn vrouw wil het verkopen. Er gaan geruchten dat er daar in de buurt een tweede internationale luchthaven gaat komen. We zouden meer geld kunnen krijgen voor de vogels op de zwarte markt dan met het runnen van het park.’ Hij haalde zijn schouders op. ‘In feite is Bali één grote zwarte markt. Veel mensen zijn niet te vertrouwen. Ze zijn meestal niet zo aardig als ze op het eerste gezicht lijken.’

Net als jij, dacht Janelle bij zichzelf.

‘Het is lastig om betrouwbare werknemers te vinden,’ ging de man verder. ‘We betalen ze meer dan het minimumloon, maar we hebben al verschillende medewerkers op diefstal betrapt. Stank voor dank.’ Hij nam nog een grote slok van zijn drankje en vertrok zijn gezicht. ‘Dit is derderangs wodka. Vreselijke kwaliteit.’

‘Ik heb juist gelezen dat de Balinezen erg eerlijk en zachtaardig zijn,’ ging Janelle tegen hem in terwijl ze wees naar haar *Lonely Planet Guide to Bali* in de stoelzak voor haar.

‘Zachtaardig? Ha! Dan moet je mijn vrouw eens zien op de dag dat de lonen worden uitbetaald. Zachtaardig is niet het juiste woord. Niemand durft haar te naaien. Behalve ik, natuurlijk.’ Hij lachte om zijn eigen grapje.

Gaat dit soort mannen naar Azië om een vrouw te zoeken, vroeg Janelle zich af, omdat ze in hun thuisland niemand kunnen krijgen?

‘Hebben u en uw vrouw... altijd op Bali gewoond?’ vroeg ze, zonder haar vermoedens duidelijk uit te spreken.

‘Niet altijd, maar lang genoeg zodat mijn vrouw al mijn bezit kon claimen en onder haar familie kon verdelen.’ De man schudde buikte van het lachen. ‘Geen zorgen, ik weet wat je denkt: een oude Portugese man die is getrouwd met een jong Balinees meisje dat niet beter weet. Nou, laat ik je dit vertellen: zij is de baas in huis. Ja, ze zien er heel ingetogen uit in hun sarongs, heel vroom in de tempel. Maar wacht maar tot je er met eentje trouwt, dan leer je Bali pas echt kennen.’

Janelle zou zich het liefst uit dit gesprek terugtrekken.

‘Ik heet Diego, trouwens,’ zei hij terwijl hij zijn hand uitstak. ‘Ik had me al veel eerder moeten voorstellen. Aangenaam kennis te maken.’

‘Janelle,’ zei ze terwijl ze hem beleefd toeknikte. Ze haalde haar telefoon uit de stoelzak. ‘Ik wilde net mijn Indonesisch wat bijspijkeren.’

Een paar dagen geleden had ze een opfriscursus gedownload en dit leek het uitgelezen moment om daarmee te beginnen. Haar hoofd was niet helemaal helder en ze ergerde zich aan Diego. ‘Neem me niet kwalijk,’ zei ze, waarna ze de oordopjes van haar koptelefoon in deed.

Selamat pagi. Goedemorgen.

Apa kabar? Hoe gaat het met je?

Baik-baik saja. Met mij gaat alles goed.

Mau ke mana? Waar ga je naartoe?

Jalan-jalan saja. Ik ga wandelen.

Terima kasih. Dank je wel.

Het kwam allemaal weer bij haar terug. Janelle had de taal niet meer gehoord sinds de middelbare school, toen ze in de derde klas niet voor Frans maar voor Indonesisch had gekozen. Het Frans was haar slecht afgegaan met al die nasale klinkers, r-klanken achter in de keel en geslachtelijke zelfstandig naamwoorden. Het Indonesisch leek veel gemakkelijker met zijn relatief eenvoudige grammatica en fonetische uitspraak.

‘*Siapa namanya?*’ fluisterde ze zacht. ‘*Nama saya Janelle. Saya berasal dari Australia.*’

Een van haar oordopjes plopte uit haar oor. Ze wilde hem weer pakken maar beseftte toen dat Diego hem eruit had getrokken. Hij boog zich zo dicht naar haar toe dat ze zijn alcoholadem kon ruiken. Of was ze dat zelf?

‘Ik wilde alleen even zeggen,’ zei hij op gedempte toon, ‘dat dit de enige woorden zijn die je ooit hoeft te leren in het Bahasa Indonesia: “*Suapnya berapa, Pak?*” – “Hoeveel smeergeld wilt u, meneer?”’ Hij trok zijn mondhoeken op in een glimlach. ‘Met die woorden kun je je hier overal uit redden, dus onthoud ze goed.’

Ze knikte koeltjes en zette vervolgens het geluid harder.

Toen ze drie uur later door de douane was en de verstikkende equatoriale hitte in stapte, staarde Janelle naar de rijkelijk versierde bakstenen poorten die de uitgang van de luchthaven vormden. Ze trok haar neus op bij het ruiken van de ziekelijk zoete geur van wierook die in de lucht hing en zag tot haar schrik hoe een menigte van taxi-chauffeurs zich achter de slagboom verdrong.

Haar hand reikte naar het zwarte tasje onder haar kleren met daarin haar paspoort en telefoon. Ze herlas de e-mail van Tony van de Jaager, de cursusleider:

Bij aankomst in Denpasar wordt u opgewacht door onze Engelssprekende chauffeur, Pak Ketut. Hij zal u in onze eigen minibus met airco naar Ubud brengen, op een aangename anderhalf uur rijden van het vliegveld.

Ze speurde de menigte af en haar blik viel op een neongroen kartonnen bord met haar naam erop. Het werd omhooggehouden door een kleine man die een sarong, overhemd met kraag en een apart hoofddeksel droeg, een soort opgerolde zilveren sjaal die om zijn hoofd was gewikkeld. Hij stond verder naar achteren.

Janelle zwaaide naar de man en hij glimlachte breed naar haar, haastte zich naar haar toe en bukte onder de slagboom door om haar te begroeten. 'Mevrouw Janelle, welkom op Bali!' De huid rond zijn ogen rimpelde terwijl hij lachte. 'Mijn naam is Pak Ketut.'

'*Selamat sore,*' groette Janelle terug terwijl ze hem haar bagagekar liet overnemen. 'Terima kasih.'

'Ah! U spreekt Indonesisch?'

'*Sedikit saja.*' Een klein beetje.

'Heel, heel goed!' Zijn enthousiasme was aanstekelijk.

'Uw Engels is vast beter dan mijn Indonesisch, Pak Ketut,' zei ze. 'Ik moet nog wat oefenen.'

'Geen probleem.' Pak Ketut leidde haar over een voetpad langs een rij auto's naar een witte minibus die even verderop stond geparkeerd. 'Het is een lange rit naar Ubud. We kunnen samen oefenen. Hoe was uw vlucht?'

'Nogal ruig. We vlogen door een storm.' Janelle voelde zich nog

steeds half verdoofd en haar tong voelde dik en traag. 'Ik heb vlieg-angst, dus ik vond het doodeng.'

'O, het spijt me dat te horen. Maar u bent naar de juiste plaats gekomen om uw angsten te overwinnen!' De chauffeur opende de kofferbak van de minibus en tilde Janelles bagage erin. 'Waar bent u bang voor als u vliegt?'

'Vooral om neer te storten.' Ze lachte, wat haar een stuk gemakkelijker afging nu ze weer met beide benen op de grond stond. 'Hebt u ooit gevlogen, Pak Ketut?'

'Ik?' Pak Ketut keek geamuseerd. 'Ooit, als ik rijk ben. Of misschien ook niet.' Hij boog zich naar haar toe, alsof hij haar een geheim wilde toevertrouwen. 'Er zijn hier op de grond al genoeg dingen om te vrezen, mevrouw Janelle. Daar hoeft ik geen dingen in de lucht aan toe te voegen.' Hij lachte weer, maar Janelle had het gevoel dat de grap haar ontging.

'Alstublieft,' zei hij terwijl hij het portier van de minibus opende en haar gebaarde te gaan zitten. Janelle voelde een vlaag heerlijk koude lucht langs haar stromen toen ze zich dankbaar op de passagiersstoel liet neerploffen.

Toen ze van het vliegveld wegreden en zich in het verkeer voegden, staarde Janelle met open mond naar iets in de verte. Een heel gezin zat met z'n allen op één brommer: vader aan het stuur, moeder achterop met tassen op beide knieën, twee kinderen tussen hen ingeklemd en voorop een slapende baby die met zijn hoofd op een van de handvatten rustte en zijn kleine handjes om de stang van de achteruitkijkspiegel had geklemd. Geen van hen droeg een helm en Janelle kromp ineem bij het zien van hun onbeschermden voeten in teenslippers.

Even later zag ze op een bouwplaats een lange rij vrouwelijke arbeiders met grote tinnen emmers vol stenen op hun hoofd lopen.

'Is dat hier normaal?' vroeg Janelle geschokt toen ze vrouwen van haar moeders leeftijd met zo'n zware last zag sjouwen. 'Vrouwelijke arbeiders, bedoel ik?'

'Als je het aan de mannen overlaat, zitten ze alleen maar koffie te drinken en te roken,' zei Pak Ketut. 'Vrouwen zijn veel sterker en goedkoper.' Hij lachte weer. 'Heel anders op Bali dan in uw land?'

'Heel anders,' zei Janelle met een ongemakkelijk gevoel.

'*Ayo mari kita berbahasa Indonesia.*' Pak Ketut grijnsde naar haar in de achteruitkijkspiegel.

'Pardon?'

'U zei dat u wilde oefenen. Laten we Indonesisch spreken!'

De volgende anderhalf uur trakteerde Janelle Pak Ketut op haar beste Indonesisch. Ze legde uit dat ze een kantoorbaan had in Melbourne, dat ze *belum menikah* was – nog niet getrouwd – en dat ze in de buurt van haar moeder, broer en nicht woonde in Moorabbin, een buitenwijk aan het strand.

Toen ze een paar minuten stilstonden in het drukke verkeer, scrolde Janelle door de foto's op haar iPhone. Ze vond een kiekje van haar tienernichtje, Arabella – de selfie die ze twee avonden eerder bij Half Moon Bay hadden genomen – en leunde naar voren om hem aan Pak Ketut te laten zien.

'Dit is mijn nichtje,' zei ze trots. 'Ze heet Arabella.'

'Heel mooi,' merkte hij op.

'Hebt u een gezin?' Ze probeerde de woorden in het Indonesisch uit te spreken. '*Pak Ketut punya keluarga?*'

Even zei de chauffeur niets. 'Mijn vrouw is acht jaar geleden overleden. Ze had *kolera*... hoe zeggen jullie dat?'

'Cholera, hetzelfde.' Janelle voelde zich vreselijk. 'Maar dat... hebben we niet meer in Australië.'

'Nee?' Hij leek verbaasd. 'Op Bali hebben we veel kolera.'

Janelle staaarde beschaamd uit het raam. In haar bevoorrechte lentje in Melbourne hoefde ze zich niet druk te maken om eten en water dat vervuild was met menselijke uitwerpselen.

Hij keek haar weer aan in de achteruitkijkspiegel. 'Mijn vrouw was al mager,' legde hij uit. 'De ziekte doodde haar snel. Er zijn dat jaar veel mensen uit ons dorp gestorven.'

'En u hebt geen kinderen?' Ze deed geen poging de woorden in het Indonesisch te zeggen.

Pak Ketut reikte naar de zonneklep boven zijn hoofd en haalde er een verbleekte foto onder vandaan. Een jong meisje met lange zwarte vlechten en een verlegen glimlach, gekleed in een taupekleurig schooluniform, zat schrijlings bij haar vader achter op de brommer. Pak Ketut tikte met zijn duim op de foto, terwijl zijn ogen op de weg

gericht bleven. ‘Dit is mijn dochter. Ze heet Putri. Ze is hier vijftien.’

Janelle glimlachte. ‘Arabella is ook vijftien. Een mooie leeftijd, nietwaar?’

Pak Ketut knikte. ‘Nog voor de knokkelkoorts.’

Janelle trok wit weg. ‘Wat is dat?’

‘Van muggenbeet. Ik geloof dat jullie het dengue noemen.’

‘O, nee,’ mompelde Janelle. ‘Is ze...’

‘Ja.’ Hij bleef naar de weg kijken. ‘Ze zou nu achttien zijn geweest.’

De tranen sprongen Janelle in de ogen en ze leunde naar voren op haar stoel, niet wetend wat ze moest zeggen. Ze wilde haar hand op Pak Ketuts arm leggen, maar ze was bang dat dit in zijn cultuur misschien ongepast was. Dat hij zijn vrouw én zijn dochter was verloren aan te genezen ziektes... Hoe kon de chauffeur ooit nog glimlachen? Ze deed haar mond open maar sloot hem toen weer, want ze wilde niet met een of andere suffe doodoener komen. Ze wist uit ervaring dat tijd niet alle wonden heelde. Het kwam niet altijd weer goed.

Haar eigen vader was op haar veertiende overleden na een korte en niet te winnen strijd tegen leverkanker stadium iv. Dat had een enorm gat geslagen in hun gezin. Haar moeder veranderde haast van de ene op de andere dag en vulde de leegte die hij had achtergelaten met irrationeel, ritueel gedrag: van middernachtelijke schoonmaakwoede en het alfabetiseren van de inhoud van hun boekenkast tot een ongegronde angst voor menigten en rijden in het donker. Haar moeders eerder nog beheersbare vlieg angst groeide uit tot een hevige fobie die haar permanent aan de grond hield; ze had nooit meer gevlogen. Vijftien jaar later kon Janelle zich nog steeds de warme geruststelling van haar vaders omhelzing herinneren, de verkwikkende geur van zijn aftershave. De dood veranderde álles, wist ze.

‘Dat... moet vreselijk zijn geweest,’ zei Janelle stamelend.

Pak Ketut haalde zijn schouders op. ‘Ik ben hindoe, wij geloven in karma. Begrijpt u?’

Janelle wist niet zeker of ze het wel begreep.

‘Als het je tijd is, is het je tijd,’ zei hij. ‘Je moet je lot accepteren. Dat is wat hindoes geloven.’

Misschien had elke cultuur zijn eigen beleefde, generaliserende

gezegdes om de nabestaanden te helpen omgaan met verlies: het lot, voorbestemming, Gods wil.

‘Veel mensen in mijn dorp zeggen dat ik moet hertrouwen,’ ging Pak Ketut verder. ‘Ze zeggen: waarom wacht je zo lang? Er zijn veel gegadigden. Maar het is niet zo makkelijk om een vrouw te kiezen.’ Hij schudde zijn hoofd. ‘Het is niet zoals in een restaurant waar je moet kiezen tussen nasi of bami.’ Hij haalde zijn schouders weer op. ‘Ik wacht op de juiste persoon.’

‘Ik ook,’ zei Janelle zacht terwijl ze naar het voorbijtrekkende landschap keek. De saaie betonnen chaos van Denpasar had plaatsgemaakt voor het platteland, met rijstvelden en kokospalmen, bakstenen tempels en goudgroene bamboepoorten en hoge, felgekleurde vlaggen aan een stok in de grond, wapperend in het afnemende daglicht.

‘Dan begrijpen we elkaar, mevrouw Janelle,’ zei de chauffeur. ‘We moeten de juiste keuze maken, want familie is alles. Nog maar twintig minuten tot aan Ubud.’

Familie is alles.

Janelle deed haar ogen dicht, moe van de reis en de pillen en de alcohol, en dacht terug aan hoe ze het nieuws van haar spontane reis naar Bali aan haar familie in Australië had verteld.

‘Maar dat is helemaal niks voor jou.’ Haar broer Kyle was plotseling verstijfd, met zijn biertje halverwege zijn mond. ‘En dan mis je mams verjaardag. Ze zal helemaal hysterisch worden.’

Janelle was ineengekrompen, want ze wist dat hij gelijk had. Ze hadden samen op zijn verzonken bank gezeten, een versleten pronkstuk in Kyles houten huisje met uitzicht op Half Moon Bay. Een uitzicht dat hij alleen kon betalen na meer dan een decennium lang ploeteren als baas van zijn eigen loodgietersbedrijf, zo wist Janelle.

‘Nou, daar moet mam zich maar overheen zetten,’ zei Janelle, zogenaamd dapper. ‘Volgens mij heb ik een midlifecrisis.’

‘Jij?’ Kyle snoof. ‘Je bent nog piepjong, Nelly. Neem mij dan: een gescheiden vader van bijna veertig, met een tienerdochter die mij de grootste sukkel op aarde vindt.’ In gedachten verzonken nipte hij van zijn bier.

‘Hoezo?’ vroeg Janelle. ‘Wat is er met Bella?’

‘Geen idee.’ Hij haalde zijn schouders op. ‘Misschien speelt er iets op school waar ze me niet over wil vertellen.’ Hij haalde zijn arbeidershandschoenen door zijn wilde bos blond haar met gespleten haarpunten. ‘Vrouwen, hè? Niet te begrijpen.’

Janelle klopte zogenaamd meelevend op haar broers knie. ‘O, kom op, we zijn gewoon gecompliceerd. Zeker als tiener. Ik vond het vreselijk om een tiener te zijn.’

‘O, ja?’ Kyle keek haar met hernieuwde interesse aan. ‘Dat wist ik niet.’

‘Hoe kon je dat ook weten? Je ging het huis uit toen ik dertien was. Je was toen al bijna klaar met je opleiding.’

‘Ja, da’s waar.’ Kyle keek bedachtzaam. ‘Een leeftijdsverschil van acht jaar leek toen echt enorm. Maar nu stelt het niks meer voor, hè?’

‘Dat komt omdat we van middelbare leeftijd zijn,’ zei ze.

‘Ik wel, Nelly. Ik ben zevenendertig. Jij hebt je hele leven nog voor je.’

Ze was haar broer dankbaar voor zijn optimisme. ‘Kom mee naar Bali,’ zei ze ineens terwijl ze zijn hand pakte. ‘Neem Bella ook mee. We kunnen met z’n allen gaan. Misschien zelfs met mam, voor haar verjaardag?’

‘Wat? Gewoon zomaar, over een paar weken? Je bent gek.’ Toen hoorden ze de voordeur opengaan, en Kyle boog zich dichterbij haar toe. ‘Kun jij niet met Bella praten? Misschien dat ze jou wel in vertrouwen neemt.’

Janelle probeerde niet naar adem te happen toen zijn dochter de kamer binnenliep. Ze had haar nicht een paar weken eerder nog gezien, op haar vijftiende verjaardag, maar Arabella’s uiterlijk was drastisch veranderd. Ze droeg een strakke, zwarte spijkerbroek en een somber zwart mouwloos topje, en ze had haar verontrust kijkende ogen zwaar aangezet met eyeliner. Het vrolijke, kleurrijke meisje dat Janelle jarenlang vreselijk had verwend, was vervangen door een norse goth.

‘Hoi, Bella,’ zei Janelle zo onverstoord mogelijk. ‘Heb je zin om een eindje te wandelen?’

‘Hoezo?’ De stem van haar nichtje klonk mat.

‘Zo praat je niet tegen tante Nelly,’ berispte Kyle haar.

Janelle keek hem boos aan en probeerde hem zonder woorden dui-

delijk te maken dat hij zijn dochter niet zo onder druk moest zetten. ‘Er is vast een mooie zonsondergang.’

Arabella keek onverschillig. ‘Vast wel.’

‘Nou, laten we gaan, dan,’ zei Janelle terwijl ze haar nichtje terug naar buiten loodste.

Zwijgend wandelden ze over een ingesleten pad dat langs de groene heuvels naar het vrijwel verlaten strand leidde. De ondergaande zon hulde de Red Bluff-kliffen in een warme, gouden gloed.

Eenmaal op het zand haakte Janelle haar arm door die van Arabella. ‘Raad eens wat ik heb gedaan, Bella?’ vroeg ze terwijl ze speels met haar voeten in het water stampte. ‘Ik heb mijn baan opgezegd en een tropische vakantie naar Bali geboekt.’

Haar nichtje keek verbaasd en toen weemoedig. ‘De zesdeklassers gaan dit jaar ook naar Bali met eindejaarskamp,’ zei ze. ‘Zij hebben echt mazzel. Zij hoeven nooit meer naar school.’

Janelle keek Arabella onderzoekend aan. ‘Is er iets mis op school?’

Arabella schudde haar hoofd. Zwijgend liepen ze verder.

‘Nou, als er ooit iets is waar je over wilt praten,’ zei Janelle voorzichtig, ‘dan sta ik altijd klaar voor mijn extra speciale nichtje.’

‘Ik ben je enige nicht,’ zei Arabella terwijl ze met haar ogen rolde. ‘Er is niks speciaals aan mij.’

‘Hé.’ Janelle draaide zich om en pakte Arabella bij de schouders. ‘Waarom zeg je dat?’

Arabella wendde haar blik af. ‘Ik ben overal slecht in. En ik ben nog lelijk ook.’

‘Dat is niet waar.’ Janelle streek even over Arabella’s kin. ‘Je bent lief en grappig, en je kunt goed luisteren. Met die kwaliteiten kom je veel verder in het leven dan wanneer je –’

‘Slank en knap bent?’ Haar nichtje onderbrak haar. ‘Hoe verklaar je dan dat de meeste succesvolle vrouwen wel slank en knap zijn? Miranda Kerr, Amal Clooney, Taylor Swift...’

‘Taylor Swift is bijna een meter tachtig lang,’ protesteerde Janelle. ‘Ze is letterlijk een speling van de natuur. Maar ze is vooral succesvol dankzij haar kwaliteiten als songwriter.’

‘Het helpt wel om slank en knap te zijn,’ zei Arabella. ‘Dat helpt enorm.’